

Suvussani vaietun kova elämä

– Mitä tiedät äidistäni? kysyttiin Ruotsista saamassani viestissä, jonka lähettäjällä oli minun tyttönimeni.

70-vuotias nainen oli rohkautunut googlaamaan äitinsä nimen. Haku oli tuonut esiin sukupuun, jonka ylläpitäjänä oli **Marja-Liisa Manka**.

– En tiedä mitään, mutta mikset sinäkään? vastasin hämmennyneenä.

Isäni sisaren olemassaolo paljastui minulle vasta muutama vuosi sitten penkoessani arkistoja Elämänilon jäljillä -tunne juuresi, vaikuta elämääsi -nimistä kirjaani varten. **Lyyli**-täti oli vaiettu kuoliaaksi suvussamme.

Sisäinen salapoliisini heräsi ja käynnisti järeystävän tutkimusretken menneeseen. Miksi sukumme oli hänet hylännyt?

Lyyli oli muuttanut 18-vuotiaana yksin Ensosta Helsinkiin 1939. Samana vuonna isäni oli kutsuttu asepalvelukseen, joka muuttui talvisodaksi. Myös isovelji lähti sotimaan, mutta kuoli isäni syliin jatkosodassa. Heidän vanhempansa olivat menehtyneet jo vuosia aiemmin.

Vaihdomme viestejä miltei päivittäin uuden serkkuni kanssa. Hän oli aloittanut elämänsä ruotsinkielisessä lastenkodissa Kauniaisissa. Äitinsä hän oli tavannut ensimmäisen kerran sen pihalla 6-vuotiaana saatesanoilla, tuo täti on äitisi, mutta vaarallinen.

– En tiennyt, mitä äiti tarkoittaa. Hänellä oli alkoholiongelma.

Kohtaaminen oli minulle kuitenkin tärkeä.

Satunnaisesti hän oli tavannut äitiään myöhemminkin. Aikuisena hän sai kirjeen, jonka oli lähettänyt hänen vanhempi sisarensa, josta hän ei ollut tiennyt mitään. Tämä kertoi heillä olevan kolmannenkin siskon. Hekin olivat aloittaneet elämänsä lastenkodissa, mutta heidät oli adoptoitu.

Virkatodistuksen mukaan serkkuni ja nuorempi sisar olivat synty-

neet Ilmajoella viiden vuoden välein. Lyylin kotipaikka oli kuitenkin Helsinki.

Kelvottomien naisten työlaitos

Paljastui, että Ilmajoella oli sijainnut Suomen ainoa naisten työlaitos ”kelvottomille naisille”. Työlaitokseen joutuminen oli ankarin irtolaisuudesta määrätty rangaistus, johon turvaututtiin vasta sitten, kun lievemmät huoltotoimet osoittau-

tuivat tehottomiksi. Siellä opetettiin yhteiskunnan tavoille raskaissa navetta- ja puutarhatöissä. Alue oli ympyröity piikkilangoiin.

Henkilökortiston mukaan Lyyli oli ollut työlaitoksessa, mutta tulipalo oli tuhonnut työlaitoksen muun aineiston.

Sanomalehtiarkistosta löytyi Lyylin koko nimellä varustettuja pikku-uutisia ”kevytkenkäisestä naisesta, joka oli ollut muun muassa liikemiehen huoneistossa ryyppäämässä ja varastanut tältä rahaa ja tavaraa. Liikemies oli kohdannut tilapäistuttavansa seuraavana päivänä ja saanut tältä tiukkaamalla omaisuutensa takaisin.” Lyyli sai kuitenkin vankila-tuomion.

Kysyin serkultani, haluatko vielä kuulla lisää äidistäsi? Haluan, hän sanoi. Rötösuutisten päiväykset johdattivat minut Kansallisarkistoon. Luin pölyttyneistä kellertävistä tuomiokirjoista Lyyli-tädin kovasta elämästä. Hän kertoi elättäneensä itsensä maatöillä ennen muuttoaan Helsinkiin, jossa hän aloitti kotiapulaisena. Sen jälkeen häneltä kului kaksi vuotta ”hermohalvauspotilaana” – todennäköisesti käden takia – vankilassa ja sieltä vapauduttuaan siivoustöissä.

Henkeni miltei salpaantui liikutuksesta, kun luin ”lompsan varastaneen toimettoman ja asunnottoman” tätini kauniilla käsialalla kirjoittaman vetoomuksen käräjäoikeudelle:

”Olen elänyt säännöllistä elämää. Tyttöni synnyttyä elätin meitä kunnes sairastuin enkä kyennyt ansiotyöhön.

Ilkka Kantola

Sodassa kotiväki kaipaa yhtä miestä

Uutta kotia järjestäessani käsiini osui isänpuoleista sukuamme valottava sukukirja. Teokseen oli otettu mukaan isovanhempieni, **Oskar**in ja **Kertun**, kirjeenvaihtoa talvi- ja jatkosodan ajoilta. Aineisto oli minulle uutta ja kiinnostavaa. En näet muista, että isovanhempieni kanssa olisin juuri koskaan keskustellut siitä, miten he olivat eläneet läpi nuo sotavuodet.

Koti oli Rymättylän saaripitäjässä. Muutaman hehtaarin pientila ja pieni määrä karjaa sekä kalastusoikeus tuottivat omavaraistalouden lisäksi tuotteita myyntiin. Myyntituotolla kyettiin hankkimaan se, mitä ei omasta maasta, merestä ja navetasta saatu. Työ pientilalla vaati fyysistä voimaa, mutta myös kykyä systemaattiseen analyysiin ja rationaaliiseen suunnitteluun, kun säiden tuotamaa epävarmuutta yritettiin taklata kehittämällä tuotantoa.

Talvisodan sytyttyä vanhempi pikkupojista oli 10-vuotias, toinen pari vuotta nuorempi. Oskarin lähtiessä sotaan pikkutila menetti keskeisen resurssin. Kirjeenvaihdossa Oskarin huoli kotiväen pärjäämisestä pientilalla on keskeisin asia. Hän ei kirjoita juuri mitään sodasta eikä tunnelmistaan rintamalla. Joskus hän kuvailee turhautumistaan ottaessaan aurinkoa valvontavuorollaan jossain ulkosaaristossa samalla, kun tietää, miten paljon häntä tarvittaisiin kotitilalla.

Kirjeillään Oskari johtaa tilan toimintaa vaikei olekaan paikalla. Hän kertoo, mitä on mihinkin peltolohkoon kylvettävä ja milloin puintiaika alkaisi olla käsillä. Hän muistuttaa, milloin

lehmä on vietävä astutettavaksi naapurin sonnille. Hän kertoo, kenen naapurin kanssa on sovittu talkoavusta tarvittaessa. Kerttu raportoi puolestaan kotitilan tapahtumista, esittää tarkentavia kysymyksiä ja mainitsee poikkeamat suunnitelmista.

Kirjeitä odotetaan, puolin ja toisin. Vaikka ne ovat täynnä asiaa, ne samalla tuovat kirjoittajan lähelle. Tekevät kaukana olevan läsnä olevaksi. Lohduttavat, vaikkei niissä lohdutuksen sanoja olisi-kaan. Tuovat turvaa rauhallisen rationaalisilla ohjeillaan.

Sotilaalla on kova halu päästä lomalle. Kotiin, jotta voisi auttaa tilan hoitamisessa. Romanttisesta kaipauksesta ei juuri ole mainintoja. Yhdessä kirjeessä Oskari tosin tulee todenneeksi, että käytännön asioiden lisäksi olisi varmaankin hyvä sanoa ”minä rakastan sinua”.

Kirjeistä käy ilmi, miten luvutut lomat siirtyivät monesti tuonnemmas tai peruutettiin. Porukasta joku oli sairastunut ja sen takia pois vahvuudesta. Jollakulla oli suurempi tila hoidettavana ja siksi kotilomalle oli enemmän perusteita. Lomien siirtyminen harmitti etenkin silloin, kun tuntui, ettei rintamalla

tapahtunut mitään. Kirjeenvaihdon kautta välitetään kotipaikkakunnalle tietoa myös muista paikkakunnalta soitaan lähteneistä. Kirjeiden kulku oli epävarmaa ja siksikin oli tärkeätä, että kotipuoleen lähti mahdollisimman usein jonkun lähettämä kirje.

Oskari kävi kirjeenvaihtoa myös pikkupoikien kanssa. Pyrkii pitämään yllä reipasta mieltä ja toiveikkautta. Jumalaan turvaamisella oli itsestään selvästi keskeinen merkitys tulevaisuudenuskon kannalta tässä rauhassa. Oskari oli ylpeä kuullessaan, miten pojat olivat voimiensa mukaan Kertun apuna tilan töissä. Samalla hän kanto huolta poikien koulunkäynnistä. Sodanakin oloissa on katsottava pidemmälle tulevaisuuteen. Sodan päätyttyä parempi tulevaisuus odottaa niitä, jotka käyvät koulunsa, Oskari tiesi.

Sota on hirvittävä tuhovoima. Oman historiamme lisäksi tänään ajatellen Ukrainaa, Venäjää, Israelia, Gazan palestiinalaisia. Käsittämätön määrä ihmiselämää katoaa. Mutta jokin sitkeys elämään on kuitenkin kätkeyty. Kyky sinnitellä arjen vaikeuksien keskellä. Pysytellä elossa, kunnes rauha laskeutuu ja mahdollisuus hyvään avautuu.

Ilkka Kantola

ILMAJOEN varavankilasta

työlaitos naispuolisia irtolaisia varten.

Perustamiskustannukset 320,000 mk., vuotuismenot 1,27 milj. mk.

Hallituksen esitys eduskunnalle.

Tasavallan presidentti päätti perustamiskustannukset 320,000 mk., vuotuismenot 1,27 milj. mk.

Esityksen perusteluissa lausutaan m.m., että laatieksaan esityksen kulu-

Asian näin ollen täytyy valtion viipymättä ryhtyä toimenpiteisiin oman työlaitoksen perustamiseksi sellaiseen laitokseen määrättyjä naisia varten silmälläpitäen sekä kuluvaan vuoden tilapäistä, mutta ehdotonta tarvetta että nais-irtolaisille tarkoitettujen hoidokassijojen riittämättömyyden ensi vuoden alustakin. Toimenpiteen pikainen toteuttaminen on mahdollinen suhteellisen vähillä kustannuksilla, kun vankeinhoitovirasto on ilmoittanut olevansa suostuvainen luovuttamaan nykyään käyttämättä olevan Ilmajoen varavankilan maineen, rakennuksineen ja siinä vielä olevine vankilakoppeineen ja muine varusteineen sosiaaliministeriön hallintaan.

Rakennuksissa on tilaa 200 hoidokille, mutta alkuvuodesta ei olisi hoidokaslukua laskettava 100 suuremmaksi. Perustamiskustannukset on laskettu 320,000 markaksi ja laitoksen vuotuismenot, hallintokustannukset niihin luettuina, 1,277,500 markaksi, josta laitoksen toiminnan toukokuussa alkaessa tarvittaisiin kuluvaan vuotta varten 400,000 mk. mitkä määrärahat ehdotetaan tarkoitukseen myönnettäväksi lisäyksenä kuluvaan vuoden menovarvioon.

Oheinen uutinen on julkaistu Vaasa-lehdessä 17.4.1937. Lehti on entisen maakuntalehti Pohjalaisen, nykyisen Ilkka-Pohjalaisen edeltäjä. Nykyinen kaupunkilehti Vaasa-lehti sen sijaan oli ennen lkkuna-niminen. Se uudistui vuonna 2021, jolloin lehti otti Vaasa-nimen uudelleen käyttöönsä.

Minun täytyi luovuttaa lapseni vieraan hoitoon. Olin siitä velkaa 9000 markkaa. Tulevaisuus kuvastui silmissäni ilman pienintäkään valonpilkkua. Koetin karkottaa synkät ajatuksetni viinalla ja ajauin huonoon seuraan. Tein rikoksen vain tyttöni hyvinvoinnin nimissä.

Olenhan pystynyt elämään nämäkin vuodet vankilasta vapauduttuani kunnan kansalaisena. Nyt rohkenen pyytää, että Raastuvanoikeus armahataisi tuomioni ehdolliseksi.”

Lompsassa oli ollut 70 markkaa ja itse lompsan arvoksi mies oli arvioinut 900 mk. Tuomari ei heltynyt, vaan passitti Lyylin vankilaan.

Siemenmies löytyi

Puutarhuri Lyyli oli kuulutettu avioon kolme kertaa. Merimiehen, jalkinetyöntekijän ja maalarin kanssa, mutta näistä ei tullut koskaan kuulutusta kummempaa.

lisiä irtolaisia varten noin 160 hoidokassijaa, mikä näkyy toistaiseksi vastaavan tarvetta. Naispuolisille irtolaisille on ollut kuluvaan vuoden alusta käytettävissä alnoastaan 10 sijaa. Ensi vuoden alusta voidaan tähän asti saatujen tietojen mukaan kuntain välisiin työlaitoksiin näitä laajentamalla ja toisin järjestämällä ehkä valmistaa yhteensä noin 70 sijaa naisirtolaisille, mutta tätä koskevat neuvottelut ovat vielä kesken.

Asian näin ollen täytyy valtion viipymättä ryhtyä toimenpiteisiin oman työlaitoksen perustamiseksi sellaiseen laitokseen määrättyjä naisia varten silmälläpitäen sekä kuluvaan vuoden tilapäistä, mutta ehdotonta tarvetta että nais-irtolaisille tarkoitettujen hoidokassijojen riittämättömyyden ensi vuoden alustakin. Toimenpiteen pikainen toteuttaminen on mahdollinen suhteellisen vähillä kustannuksilla, kun vankeinhoitovirasto on ilmoittanut olevansa suostuvainen luovuttamaan nykyään käyttämättä olevan Ilmajoen varavankilan maineen, rakennuksineen ja siinä vielä olevine vankilakoppeineen ja muine varusteineen sosiaaliministeriön hallintaan.

Rakennuksissa on tilaa 200 hoidokille, mutta alkuvuodesta ei olisi hoidokaslukua laskettava 100 suuremmaksi. Perustamiskustannukset on laskettu 320,000 markaksi ja laitoksen vuotuismenot, hallintokustannukset niihin luettuina, 1,277,500 markaksi, josta laitoksen toiminnan toukokuussa alkaessa tarvittaisiin kuluvaan vuotta varten 400,000 mk. mitkä määrärahat ehdotetaan tarkoitukseen myönnettäväksi lisäyksenä kuluvaan vuoden menovarvioon.

Kuin ihmeen kaupalla löytyi serkkuni isäkin DNA-testillä. Sillä ei tuntunut olevan suurtakaan merkitystä, koska hän kutsuu isäänsä ”siemenmieheksi”.

Viime kesänä vierailimme sisareni kanssa Ruotsissa. Serkkumme esitteli autolla kotikuntaansa. Liikenneympyrässä seisojien kunnan auto, josta joku vilkutti.

– Nuo puut istutin 40 vuotta sitten ollessani kunnanpuutarhurina. Tuon tytön otin harjoittelijaksi ja sain vakinaistettua. Minulla on ollut täällä hyvä elämä, serkkuni totesi.

Hän hämmästyti, kun kerroin hänen äitinsäkin olleen puutarhuri ja sukumme suomenkielinen. Hän on luullut olevansa ruotsinkielinen. Josko jotenkin pystyisimme sukulaisten kanssa hyviämään serkkuleni 70 vuoden vaikenemisen!

Marja-Liisa Manka
FT, YTM, tietokirjailija

Jouluksi uuteen kotiin

Toiveidesi uusi vuokratkoti Tampereella

Hervanta, Afrikanpiha 3

- Osa asunnoista suunniteltu varttuneille.
- Raitiovaunupysäkki talon edessä, kauppa-keskus palveluineen lähellä.
- Voit osallistua yhteisölliseen asukastoimintaan halutessasi.
- Voit muuttaa sisään 1.10.2025.

Haku alkaa 2.6.2025.

Tutustu ja hae: setlementtiasunnot.fi

Setlementti
asunnot

Testamentti on kaunis tapa auttaa

Jo pienelläkin osuudella omaisuudestasi on suuri merkitys kehitysmaiden köyhimmille ihmisille. Lapset voivat päästä kouluun, nuoret saada ammatti-koulutusta ja naiset keinoja hankkia toimeentulon.

Testamentin teko ei ole vaikeaa.

Tilaa maksuton testamenttioppaamme: asiakaspalvelu@kirkonulkomaanapu.fi
kirkonulkomaanapu.fi/testamenti
020 787 1201
(Puhelun hinta 8,35 snt/puhelu + 16,69 snt/min)

KUA Kirkon
Ulkomaanapu